

EL RETAULE SETCENTISTA DE L'ALTAR MAJOR DE L'ESGLÉSIA PARROQUIAL D'ALTAFULLA

Gemma Magriñà Porta

POSSIBLE AUTOR

El retaule, desaparegut, de l'Altar Major d'Altafulla ha estat durant anys una incògnita quant a la desconeixença del seu escultor. Actualment, encara que no disposem de proves clares i concloents, sí que s'ha localitzat una carta, escrita per Antoni de Martí i Franquès, dirigida al seu pare, Antoni de Martí i Gatell, que ens obre les portes a una futura investigació⁽¹⁾.

Antoni de Martí i Franquès escriví al seu pare el dia 1 d'abril de 1782. El contingut d'aquesta carta només ens interessa parcialment, ja que en la primera part s'expliquen petites anècdotes familiars, però és en la segona on s'indica el possible autor del retaule.

Antoni de Martí escriví:

“[...] encarregar la obra del retaule major a F. Trever, escultor de Barna que feu lo retaule major de San Jaume [...] i es un dels oficials de fama de eixa ciutat”.

La data de la carta, 1 d'abril de 1782, l'afirmació de l'encàrrec de l'obra i el fet que el retaule fou començat l'any 1787 ens fan suposar que el possible autor del retaule, dedicat a Sant Martí i situat al presbiteri, fos realitzat per Nicolau Traver.

Nicolau Traver va néixer a Barcelona a mitjan segle XVIII, i s'emmarca dins el període de transició del barroc al neoclassicisme.

El moviment artístic neoclàssic es caracteritza per la recuperació dels models (cànons i temes) del classicisme grecoromà, per la recerca de la línia

1. Aquesta carta, escrita per Antoni de Martí al seu pare, és la catorzena d'un conjunt de 883 documents manuscrits que Antoni Quintana classificà i inventarià. La majoria d'aquests escrits tracten qüestions familiars, científiques i comercials; actualment, es poden consultar a l'Heremoteca Municipal de Tarragona.

que canta del oncle Francisco, de
v'm hauria també rebut notícies pe'
lo Jor. Thieria; en ella me diu que
ja se'n successió elegit, que pensa eme
carre per a Espanya als ultims del an
proxim 1783, que es quant se me ofe
reix dir a v'm, y prego á Deu que m
a la vida com desiro, y much men
ter.

Per M. de v'm. Jor. Tili
que me lo estima
Anton Martí, y Franques

esper que se inclinará a encarregar la
del retaule major a F. Freixé, es
cultor de Barroca que feu lo retaule
major de San Jaume; i v'm t'ajudarà;
servescas informances i es en dels offi
cials de fama de esta Ciutat.

Pare, y Jor. Anton Martí y Satell.

Fragment de la carta escrita per Antoni de Martí on es posa de manifest, a l'últim paràgraf,
el possible autor del retaule, del final del segle XVIII, de l'església d'Altafulla

pura i el predomini dels temes mitològics. Tot i que encara es pot observar una certa tendència barroca cultivada per imatgers i pessebristes: Pere Mayans (1749-1811), Salvador Gurri (1749-1819) i Tomàs Padró (1778-1827) entre d'altres⁽²⁾.

Fou a partir de l'últim quart del segle XVIII amb la creació de l'Escola de Nobles Arts, de la qual Nicolau era membre, que la Junta de Comerç de Barcelona va contribuir notablement a la formació i promoció dels escultors catalans.

La identificació de la Junta de Comerç amb el neoclassicisme acadèmic ja s'havia fet palesa al final del segle XVIII, a conseqüència de la reforma de l'edifici de la Llotja, seu de l'Escola de Nobles Arts, amb un programa iconogràfic escollit per al conjunt d'escultures destinat a ornamentar-ne el pati i l'escala d'honor. A més a més, l'Escola de Llotja va ser dirigida per representants de la transició del barroc acadèmic al neoclassicisme, com l'escultor Salvador Gurri i Jaume Folch i Costa (1755-1821).

Un cop esbossat, a grans trets, el període en el qual va viure el personatge objecte del nostre estudi, centrem-nos a analitzar la trajectòria de la seva obra.

Nicolau Traver realitzà, el 1771, un retaule per a l'altar major de l'església de Sant Pere de Terrassa, i també es creu que treballà en la creu del terme que es troba junt al reixat de la necròpoli de Vilanova i la Geltrú.

L'any 1787 s'encarregà d'esculpir les imatges dels beats Josep Oriol, Gaspar de Bono i Nicolau de Longobando per a l'església de Sant Francesc de Barcelona.

Del 1788 al 1792 realitzà l'obra del retaule major de la parròquia de Sant Vicenç de Sarrià i, percebé per aquell treball unes 2.500 lliures.

És també autor de diverses imatges dels temples de Sant Francesc, Sant Felip Neri, Santa Anna, Santa Mònica, la Mercè i la parroquial de Sant Jaume⁽³⁾.

Una de les seves obres més conegudes és, sens dubte, l'estàtua de Neptú, tallada amb marbre de Carrara i ubicada al pati de la Llotja de Barcelona. Aquesta escultura, juntament amb les que representen Europa i Àsia, de Francesc Bover (1764-1831), i la Indústria i el Comerç, de Salvador Gurri, formen part d'un programa coherent amb relació al comerç marítim i la indústria de Catalunya, activitats que tracten d'arribar a tots els continents, via marítima, i sota la protecció del seu déu, Neptú⁽⁴⁾. Alguns dels croquis que va realitzar per a la decoració d'unes de les sales d'aquest edifici es troben a la Biblioteca del Museu d'Art Modern.

Nicolau Traver es dedicà així mateix a la formació dels escultors, l'aprenentatge dels quals no depenia únicament i exclusivament de les aules de l'Es-

2. Joan Ramon Triadó, "L'Escultura Moderna", *Art de Catalunya* (Barcelona: L'isard 1998), 130.

3. J.F. Ràfols, *Diccionari "Ràfols" de Artistes de Catalunya, Balears y Valencia*. V. V. (Barcelona: Edicions Catalanes 1981), 1284.

4. Juan Ramon Triadó, "Escultura Moderna", 117.

cola de la Llotja, sinó que la seva preparació al taller d'un mestre fou una pràctica força habitual fins ben entrat el segle XX. Un dels seus principals deixebles fou Damià Campeny (1771-1855), que després d'haver treballat com a escultor al taller de Salvador Gurri entrà a formar part durant un període relativament curt (nou mesos) del taller de Nicolau Traver⁽⁵⁾.

DESCRIPCIÓ DE L'ALTAR MAJOR

El retaule es començà l'any 1787 i no s'acabà fins el 1851, data en què fou pintat i daurat gràcies a un donatiu de Bernat Martí.

Del retaule se'n poden diferenciar dues parts: un sòcol i tres cossos.

Al centre del cos inferior hi havia el sagrari, amb porta corredera on, s'havia pintat la figura de Jesús. El conjunt es completava amb relleus i motllures pintades i daurades.

El segon cos estava format per vuit columnes, situades quatre per banda, en part llises i en part estriades, que sostenien una cornisa i damunt de la qual hi havia un frontó semicircular. A la banda dreta hi havia l'escultura de sant Carles Borromeu, i a l'esquerra la de sant Oleguer. El centre del retaule estava presidit per l'estàtua de sant Martí, acompanyat per dos àngels.

Al tercer i últim cos hi havia una imatge de l'Assumpta, envoltada per diversos àngels.

Per finalitzar l'obra, a la petxina de l'absis una pintura mural glossava la coronació de la Mare de Déu per la Santíssima Trinitat⁽⁶⁾.

Totes les obres d'art que l'església anà acumulant durant gairebé tot el segle XVIII, es veieren reduïdes a cendres només en un dia. El 23 de juliol de 1936, una colla de desconeguts entrà al temple, forçant la porta, i calà foc als ornaments litúrgics i als altars del Carme i de les Ànimes del Purgatori, a l'orgue, al cor, a l'abadia i a l'arxiu parroquial. Quant a la resta dels retaules que es pogueren salvar de l'incendi, hom intentà traslladar-los als museus de Tarragona, però mai no arribaren al seu seu destí, foren destruïts pels components de la columna Medrano, allotjada al castell i a l'església⁽⁷⁾.

5. Judit Subirachs i Burgaya, *L'Escultura del segle XIX a Catalunya* (Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat 1994), 75-7.6

6. Salvador Rovira, "Les esglésies i els rectors d'Altafulla", *Estudis Altafullencs* 3 (Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla 1979), 101-102.

7. Idem, 94.

Fotografia, d'autor desconegut, del retaule del final del segle XVIII
de l'altar major de l'església parroquial d'Altafulla.

BIBLIOGRAFIA

- QUINTANA, A (1992). "Epistolari d'Antoni Martí i Franquès i d'alguns dels seus contemporanis (1780-1833)", *Estudis Altafullencs*, 16. Altafulla: Centre d'Estudis.
- RÀFOLS, J.F (1981). *Diccionari "Ràfols" de Artistes de Catalunya, Balears y Valencia*. V. V. Barcelona: Edicions Catalanes.
- RAMON TRIADÓ, Joan (1998). "L'Escultura Moderna", *Art de Catalunya*. Barcelona: L'isard.
- ROVIRA GÓMEZ, Salvador (1979). "Les esglésies i els rectors d'Altafulla", *Estudis Altafullencs* 3. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla.
- SUBIRACHS BURGAYA, Judit (1994). *L'Escultura del segle XIX a Catalunya*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat.